

„ЗДРАВНЕ“ за сега излиза три пѣти въ мѣсецъ: на 1-о, 10-о и 20-о число. Цѣната му за осемъ мѣсеца, отъ 1 Май до 20 Декемврий 1886 г., е седемъ лева въ България и осемъ лева за въ странство. — Абонатитѣ се адресиратъ направо до редакцията, въ гр. Варна, същевременно като предплатитѣ съ пощенскій записъ (а не въ марки). — Обявления се приематъ съ плата по 30 стот. за единъ рѣдъ петитѣ.

ЗДРАВНЕ

За всѣка печатана въ „ЗДРАВНЕ“ оригинална статия редакцията плаща по петъ стотинки за всѣкий рѣдъ. — За промѣняване адреситѣ на спомоществателя се плаща 40 стотинки, безъ които адреса не се промѣнява. Заявления за неполучаването на нѣкой брой трѣба да се правятъ не по-късно слѣдъ получаването на слѣдующий брой; въ противенъ случай се оставатъ безъ послѣдствие.

ОБЩЕДОСТЪПЕНЪ МЕДИЦИНСКИЙ И ХИГИЕНИЧЕСКИЙ ВѢСТНИКЪ

Per noctem ad lucem!

Отъ мрака къмъ свѣтъ!

СЪДЪРЖАНИЕ: *Върху отровнитѣ гъби. — Слѣдъ рождениия периода. Отъ д-ра А. Розенталя. — Върху триглицитѣ, предизвиканіе и лкучаваніе отъ тѣхъ. Отъ д-ра П. Андреевскій. — Библиография. Неволю отъ юсоро (край). Отъ д-ра П. Драгомировъ. — Слѣсъ. — Обявление. — Отъ редакцията.*

Върху отровнитѣ гъби.

Гъбитѣ, които представляватъ единъ отъ най-долнитѣ видове на растителния животъ, и които, въ химическо отношение, се отличаватъ съ голѣмо количество на азотиститѣ вещества, представляватъ едно твърдѣ хранително средство. Има мѣста, дѣто жителитѣ употребяватъ, като храна, почти исключительно гъбитѣ. Тѣй нарѣченния австралийскій хлѣбъ (*mylittus australis*) е нищо друго, освѣнъ гъба отъ родѣтъ *boletus*. Въ Англия има единъ видъ гъби, които, опечени, въ нищо не се отличаватъ отъ бифтексъ (опечено мѣсо); тази гъба се нарича чернодробна гъба (*festulina hepatica*) и достига голѣмина до два фута (стѣпала) и тегло до 4 оки. Гъбитѣ ги пекатъ, варятъ, солятъ, опушватъ и маринуватъ; но за тази цѣль се избиратъ малкитѣ гъби. Предъ видъ на голѣмото употребленіе на гъбитѣ, тѣ сираведливо се наричатъ «манна на сиромаситѣ»; но и за богатитѣ хора тѣ представляватъ едно скъпоцѣнно лакомство. Освѣнъ разнитѣ видове *шампиниони* (гъби), които се подаватъ, като приправа, на богатата масса, особенно се търсятъ и скъпо се плащатъ *трюфелитѣ* (другъ видъ гъби), които се донасятъ отъ Франция и Англия.

Манната на сиромаситѣ (гъбитѣ) има само тая лошава страна, че не тѣй рѣдко отравя хората. Това не се случва почти ни-

когажъ съ богатитѣ хора, защото, преди да дойдатъ на масата, гъбитѣ се отбиратъ отъ знающіи търговци и готварки; но бѣднитѣ хора, които сами събиратъ гъбитѣ, тукъ-тамъ се излѣгватъ и бѣдѣтъ отровнитѣ гъби. Не отколѣ тука, въ Варна, се е случило едно неволно отравяне съ гъби, за което ни е доставено слѣдующето описаніе отъ единъ отъ пострадалитѣ — отъ фелдшера *Т. Д. Ивановъ*.

„На 14 Ноемврий н. г., слѣдъ обѣдъ, часа около 4, фелдшера Чуловъ намѣри близо до болницата три гъби, слѣпени една въ друга; потърсихме за още, но не намѣрихме. Слѣдъ като ги зехме, отидохме въ оесенния институтъ, гдѣто дадохме на старшия служителъ, Коста Тоневъ, гъбитѣ, да ги опие и опече. Слѣдъ малко се опекоха и ги изяхме, а особенно азъ изяхохъ най малката отъ тѣхъ и още половина отъ по-голѣмитѣ, а остатѣка изяха Чуловъ и Коста. Гъбитѣ на вкусъ бѣха много приятни, отъ вътрѣ червени, — до тольова ни бѣха приятни, щото си казахме да отидемъ единъ день нарочно за гъби по крайтъ. Слѣдъ като изяхохме гъбитѣ, бавихме се въ телятника още 5—10 минути и се разотидохме. Слѣдъ като си отидохъ въ домѣтъ, въ часа 5 и 15 минути, излѣзохъ по чаршията и слѣдъ завръщаніето ми за домѣтъ, почна да ми се премръзва предъ очитѣ, като че ли се движаха черни патия предъ очитѣ ми, и вървѣнието ми стана неправилно. Въ часа 5 и 25 минути, слѣдъ пристиганіето ми въ домѣтъ, захвана да ми истрѣва лѣвата ръка (прѣститѣ 3, 4 и 5), языкѣтъ ми истрѣпна. Щомъ се явиха тѣзи признаци, дойде ми на умѣтъ за отравяне отъ отъ гъбитѣ, отъ които ядохъ: азъ, фелдшера Чуловъ и Коста; тогава потърсихъ лѣкарство за повръщаніе, но за жалостъ не намѣрихъ; зехъ и съ помощта на прѣститѣ си раздражихъ гърлото и си произведохъ повръщаніе, но не значително. Слѣдъ това взехъ

слабително (английска солъ) 50 грама и подиръ нея 100 драма млѣко. Слѣдъ като испихъ тѣзи двѣ за мене спасающа средства, минаха се 5 минути, захвана да ми се подига и повърнахъ млѣкото, което излѣзе на парчета — съсирено; слѣдъ него повърнахъ и испитахъ английска солъ: повръщането се продължи 2—3 минути и, отъ многото напругание за блюване, забѣлжихъ силно главоболие, а между прочемъ ми портяна. Главоболнито се съсредоточаваше повече отъ дѣсната страна, върху слѣпото око. Слѣдъ повръщането зехъ лимонада и кафе съ млѣко и, съ силно главоболие, съмъ заспахъ. Сутринта обща слабостъ и главоболнито се продължава. Презъ всичкото време, слѣдъ повръщането и до заспиването ми, съмъ билъ въ полусъзнание. На другия день отивамъ въ телатника, намирамъ Коста и той ми разказва, че, на 14 Ноемврий вечерта, като отишълъ да се храни, дошло му да повръща и повърналъ нѣколко пѣти, а презъ нощта ималъ силно главоболие. Попитвамъ фелдшера Чулова, но и той ми каза, че вечерта ималъ главоболие и му се спѣло. Въ заключение ще кажа, че, тъй като азъ издохъ половината отъ голѣмнитъ и цѣлата млада глѣба, която, може би, да е била повече отровна, то щѣхъ да станѣ жертва. Благодарение, че не се намѣриха още глѣби, които ний търсихме, но, за щастие, не сполучихме.“

Въ какво се състои отличаваането на добритъ за ѣденне глѣби отъ отровнитъ? Този

въпросъ, върху рѣшението на който много пѣти сѣ се интересовали разнитъ правителства, остава до сега висящъ. По едно време Парижката академия е предложила една голѣма премия на ботаницитъ за да покажатъ явнитъ различия между добритъ и отровнитъ глѣби, но този подарѣкъ и до сега още чака назначението си. Италианското правителство по едно време е назначило инспекторъ върху глѣбитъ, който да надзирава да се продаватъ само добритъ за ѣденне глѣби. Бъркотията въ този въпросъ още повече се уголѣмява отъ това обстоятелство, че и отъ глѣбитъ, които се признаватъ за добри и годни за ѣденне, тукътамъ се случватъ отроввания. По тази причина разбранно е, защо въ Англия, гдѣто се срѣщатъ най-разнообразни видове глѣби, толкова се страхуватъ отъ тѣхъ, щото бѣдното население ги съвсѣмъ не употребява, а богатитъ хора ѣдѣтъ само трюфелитъ.

При такива обстоятелства долупоказанитъ отличия между добритъ и отровнитъ глѣби не можѣтъ да се считатъ за съвършенно точни, но все пакъ малко нѣщо освѣтляватъ въпроса.

Годнитъ за ѣденне глѣби.

1. Срѣщатъ се по добръ разработенитъ мѣста, а на-рѣдко въ горитъ.

2. Въ младото си състояние приличатъ на крѣгло копче, което, както и прѣката, е отъ вѣнъ бѣло. Главичката, като пораста, става плоска; кожницата ѣ лесно се отдѣля; долната частъ на главичката получава цвѣтъ на мѣсото и съ време става черновата.

3. Иматъ приятна миризма и добъръ вкусъ; тѣлото имъ бива бѣло, плѣтно и крѣпко.

Отровнитъ глѣби.

1. Срѣщатъ се най-много въ горитъ и въ влажни съ голѣма сѣнка мѣста.

2. Главичката има видъ на брада, кожницата бива напукана и виса на парчета; долната частъ на главичката има канеленъ цвѣтъ. Ботаницитъ признаватъ за отровни слѣдующитъ глѣби отъ вида *agaricus: annularis, olearius, urens, pyrogallus, necator* и *lactiferus acris*.

3. Иматъ остра неприятна миризма и стипчивъ вкусъ; тѣлото имъ е меко и водно.

Горнитъ отличия, явно е, не стигатъ за предпазване отъ отровнитъ глѣби, особено предъ видъ на забѣлѣжката, че и отъ тъй нарѣченнитъ добри глѣби се случватъ отроввания. За това, който иска повече сигурностъ, трѣбва да слѣдва съвѣта на *Плиний*: всѣкакъвъ видъ глѣби, преди да се употре-

бятъ, да лежатъ нѣколко време (два-три часа) въ вода съ оцетъ (на половина смѣсени). Глѣбитъ, подъ дѣйствието на оцетната киселина, отдѣлятъ отровата си и ставатъ безвредни. «Практиката ни е показала, казва профессоръ *А. П. Доброславинъ* въ своята «Хигиена» (часть II, стр. 181), че нѣкои

видове гъби, които имат неприятна миризма и горчивъ вкусъ, могат да се употребяват за ъденне, ако предварително се измиват по горѣказания начинъ, но все пакъ ний тъй малко знаемъ за гъбитѣ, щото, отъ научната страна, не може да се дадатъ никакви точни правила и ръководство за тяхното употребление.» Въ такъвъ случай добръ е да се слѣдва правилото: *гъбитѣ, които иматъ неприятна миризма и стипчивъ или горчивъ вкусъ, да се не употребяватъ никакъ за ъденне.*

Отровяннето отъ лешавитѣ гъби се показва по нѣкогажъ нѣколко минути слѣдъ ъденнето имъ, а другъ пътъ само слѣдъ нѣколко часа. Обикновеннитѣ явления на подобно отровяване отъ гъби сж: неприятно осѣщанне въ стомаха, блюване, сьургунъ, осѣщанне, че гърлото е стиснато, стѣснено дишанне, упадване на силитѣ, припадване и безсѣзнателно състояние. По нѣкогажъ, въ мѣсто тѣзи припадъци, се явяватъ сладокрастни осѣщания и като нияно състояние. Отровяннето отъ гъби обикновено се свършва съ оздравяване, но известни сж случаи и съ смъртенъ исходъ.

Лѣкуването отъ отровяване съ гъби се заключава въ измиванне на блюване посредствомъ единъ граммъ *инекакуана*; послѣ се дава очистителното (една лъжица рецпново масло) и се прави промивателно (тулумба) изъ същото. Слѣдъ появлението на испраздвания се дава *таннинъ* (4 грамма на 30 грамма вода), по чайна лъжичка. При упадването на силитѣ се дава на болния по 20—30 *Хофмановски канки* или *етеръ*. Предъ видъ на горѣупоменнатото наблюдение, че гъбитѣ, подъ дѣйствие на оцетната киселина, отдѣлятъ отровнитѣ си свойства, *при отровяване отъ гъби не трѣбва да се дава оцетъ или нѣщо кисло.* О.

Слѣдрождения периодъ.

Отъ д-ра А. А. Розенталя.

Отъ физиологическа точка зрѣние, зачинането, носението и ражданието се състоятъ отъ два периода: деветмѣсечний, презъ който матицата се растяга и деветдневний, въ който тя се скратява; но въ акушерството

(науката за бабуване) този процесъ се дѣли на три разни периода. Въ предишнитѣ статии¹⁾ ний разгледяхме първитѣ два периода, а сега ще говориме за послѣдния периодъ, който се наченва отъ тогава, когато дѣтиското мѣсто е излѣзло и родилницата се е отпочинала 6—8 часа. Отъ тука захваща нова работа на организмътъ за отдѣляне на млѣкото и за повръщане на матицата къмъ нормалното ѣ състояние, което се извършва 30 плати по-скоро, отъ колкото уголѣмяването ѣ. Лесно се разбира, че такавата бърза работа на организмътъ го прави твърдъ въсприемливъ къмъ разнитѣ болѣсти. Въ това именно се заключава причината — защо слѣдрождения периодъ рѣшава въпросътъ за здравие и животъ на жената, което зависи отъ изпълнение или неиспълнение на хигиеническитѣ условия. Послѣднитѣ, до колкото науката и практиката сж ги изработили, се заключаватъ въ долу изложенитѣ правила.

Преди всичко необходимо е, разбира се, пълненъ душевенъ и тѣлесенъ покой, щото нищо да не прѣчи на родилницата да заспи, когато тя има влечение къмъ благотѣлности за нея сънъ. Този обичай е парварски — грубъ и вреденъ, спорѣдъ който всѣкитѣ комшийки и познаници цѣляя день сѣдятъ при родилницата, занимаватъ я съ глупавитѣ си приказки и ѣ даватъ да ѣде всѣкаквитѣ видѣ ястия. И колко родилници ставатъ жертви на този обичай, за който всѣкитѣ комшийки съгласно приказватъ: «хората ни така сж научени.»

Родилницата трѣбва най-малко седемъ дена да си остава въ постелката и да лежи по-пече на гърба си, щото кожата и матицата да вършатъ работата си равномерно. Само тогава, когато слѣдрождениятъ отдѣляний станатъ бистри и испаренията на кожата се намалятъ, — родилницата може да остави постелката си, но трѣбва да се варди отъ многото ходене и отъ настигане. Обикновенната си работа родилницата може да слѣдва никакъ по-рано отъ три седмици и да не забравя правилото, че колкото по-вече лежи въ постелката, толкова е по-здравно за нея. Несѣблюдаването на това правило е причина, гдѣто между българскитѣ селянки, които сж раждали, на рѣдко се срѣщатъ съвършенно здрави жени, но по-големата половина отъ тяхъ страдатъ отъ разни хронически болѣсти²⁾.

¹⁾ Глѣд. «Практически наставления за родилници и баби» отъ сѣщия авторъ, въ «Здравие» т. г. бр. 8—11.

²⁾ При безконтролното бабуване по селата, при нѣтното невѣжество на селскитѣ „бабици“, такава голяма болѣзненостъ между селскитѣ не ни удивлява. Не мѹ ли е времето, да се взема бабуването по селата поне подъ нѣкой си надзоръ? Не могатъ ли овозможитѣ лѣкари да разрѣшаватъ бабуването само на тѣзи жени, които иматъ поне най-необходими свѣдѣния по тази частъ? На-истина, откогъ е време да излѣзе народътъ отъ *мракътъ къмъ свѣтлината.* Аст.

Въ първитѣ три дена слѣдъ ражданието испраздвания не се изискватъ и само на четвъртия день, ако има запичание, правятъ клизма (тулума) отъ лай-лай-кучка съ 2—3 лъжици дървено масло, или даватъ, всѣки два часа по чайна лъжичка, рециново масло или oleum Van-kuli, което по-лесно се приема.

Особенно внимание трѣбва да се обръща на храната. Първитѣ петъ дена родилницата може да ъде само оризена чорба, млѣко, наполовина съ вода и нѣщо захаръ, чорба отъ кокошка или слаба говежда чорба. Забранява се най-строго да ъде сурови, люти, тлъсти и нишестени ѣстия, като напр. свинско, агнешко мѣсо, гъски, патки, сирене, суджуци и т. н., които сѣ мѣчно смилателни.

Спорѣдъ намаляването на отдѣлянията изъ маточния каналъ и обистриванieto имъ, на родилницата се позволява да премине къмъ обикновенната си храна и работа, което става слѣдъ три седмици отъ ражданието. Половитѣ сближения трѣбва да се отбѣгватъ най малко 5—7 седмици, за да се опази здравieto и на дѣтето. Всѣка разумна и честна жена, която сама дон дѣтето си, трѣбва да побѣдява страстите си и да помни, че отъ тѣхъ се разваля съставътъ на млѣкото, и става вредно за дѣтето. Подиръ полови сближавания, гнѣвъ, радостъ, оплашване и всѣкакъвъ видъ душевни възбуждения, трѣбва да се истисва млѣкото отъ гърдитѣ и да се дон дѣтето само тогава, когато тѣ пакъ се напълнятъ.

Ако родилницата е слабоградна, тя не трѣбва да дон, за да не развали повече здравieto си; ако тя страда отъ нѣкоп болѣсти, които иматъ вредно влияние на дѣтето, тя пакъ не трѣбва да дон. Къмъ такива болѣсти принадлежатъ: сара (епилепсия), меланхолия (меракъ, видъ душевно разстройство), сифилисъ, живеница, общо малокръвие, охтика, костоѣда, злосторни рани, сипеи и други кожни болѣсти. Въ всѣкиятъ други случаи кърменieto е необходимо и полезно, като естествена физиологическа работа, даже за самитѣ родилници.

Но ако, по горѣизложеннитѣ причини, родилницата не може да дон сама, то трѣбва да се грижимъ за прекратяването на млѣкото въ гърдитѣ ѝ. За тази цѣль се изисква строга диета (постъ); на родилницата даватъ всѣкидневно едно леко очистително и поддържатъ испарения на кожата и отдѣлянията на матицата посредствомъ топли питиета. Освѣнъ това гърдитѣ трѣбва да се намазватъ съ колѣкремъ или съ рециново масло, да се покриватъ съ фанела или памукъ и да се свържатъ крестообразно доста стѣгнато. Последното се достига съ помощта на два тригълни платъ, отъ които съ единия се завързва едната гръдъ презъ противоположното рамо, а съ другия, по слѣдния начинъ, другата гръдъ.

Отъ само себѣ си се разбира, че въ продължение на всѣкия слѣдороденъ периодъ, до като отдѣлянията изъ матицата не сѣ престанали, трѣбва да се варди най голѣма чистота относително ризитѣ, постелката и стаята, въ която не бива да се оставятъ кривитѣ ризи на родилницата и дѣтето; всѣкиятъ испраздвания трѣбва незабавно да се изнасятъ и стаята предпазливо да се провѣтрява, за да не настине родилницата. Благовоннитѣ опушвания не сѣ чужди и само по нѣкогажъ може да се употребн одетъ или да се напрѣска подътъ съ смѣсена съ вода карболова киселина. Съ сѣщата вода (една часть киселина на 100 части вода), малко нѣщо истоплена, трѣбва, поне два пѣти въ денътъ, да се омиватъ, за чистота, половитѣ органи.

Стягане на корема, макаръ и да не принася никаква сѣществена полза, отъ уважение къмъ обичай и привичка, може да се допусне, но съ това условие, щото коремътъ да се стига равномерно и не твърдъ яко, което най добръ се постига чрезъ завързване съ пешкира, който отъ задъ се зашива или се закопча съ карфици. Упомѣнитѣ въ предишнитѣ ни статии лѣкарства (ерготинъ и хидрастисъ) докарватъ най дѣйствителна полза, като спомогатъ на природата за свиванieto на матицата.

Сблюдаването на всѣкиятъ тѣзи прости хигиенически правила отървава жената отъ много мѣчителни и даже смъртелни болѣсти, особено отъ тѣй честитѣ опускания, искривявания, изпадания и наклонявания на матицата и тѣй упоритото бѣлотечение. Нѣма да сгрѣшъ, като кажа, че отъ стотини селянки, които сѣ раждали, едвамъ ли ще се намери една, която да не страда отъ бѣлотечение. А последното, като по-леко, но силно, изнемошява организмътъ, често служи за единственната причина на безплоднето, тѣй като отъ киселия съставъ въ влагалището гинятъ зародителитѣ.

Всѣяко туку-що казанното може да не знае една селянка; но всѣка добросъвестна бабица, градска или селска, трѣбва задължително да знае всѣкиятъ тѣзи правила и да дава наставления на родилницитѣ, за да ги предпази отъ разни болѣсти.

Съ прекратяването на маточнитѣ отдѣляния и свиванieto на матицата до естествениата ѝ голѣмина, родилницата заяква и става способна за работа. съ което се свършва слѣдороденъ периодъ. Но тука още се срѣщатъ сериозни болѣсти, между които най главнитѣ сѣ: напукванията на пѣкитѣ, болѣстната имъ чувствителностъ и нагнояванията въ гърдитѣ.

Срѣщу напукванията на пѣкитѣ се употребява бисмутава мазъ (Bismuthi subnitrici 5,0, vaselini 30,0; взема се въ аптеката), която се намазва на чисто платно и се

налага на нѣжкитѣ; разбира се, когато трѣбва да се дон дѣтето, бърпичката се сиема и нѣжкитѣ добръ се омиватъ съ топла вода. За да не болятъ нѣжкитѣ при доеннето, добръ е да се запазятъ съ еластични калпаки, които се купуватъ въ аптеката.

Болѣстиата чувствителностъ на нѣжкитѣ, която често довежда кърмилницата до припадвания, изисква пълнѣн душевенъ и физический покой, чести омивания на грѣдитѣ съ хладна вода и натисканнето имъ съ прѣсти. По нѣкогажъ не помагатъ никакви средства и доеннето става невъзможно, тъй щото трѣбва да се паема кърмачка.

Нагнояваннето въ грѣдитѣ изисква въ първото още време да се облагатъ грѣдитѣ съ чистъ памукъ, намокренъ съ камфорно масло (виждѣ „Здравне“, т. г., стр. 40) и малко арника, и да се завързватъ доста стѣгнато по горѣпоказания начинъ. Ако възпалението стане силно и грѣдитѣ «набиратъ», то трѣбва да се налага лапа за да се ускори узрѣваннето. По нѣкогажъ тука се изискватъ дълбоки надрѣзвания и трѣбва часъ по-скоро да се вика докторътъ за да се избави болната отъ мъченията.

Периода на кърменнето има по-голямо значение за дѣтето, отъ колкото за майката; по върху това е било вече расправено въ «Здравне» (1885 г., стр. 3—20 и 1886 г., стр. 5—11), тъй щото повтарянето е излишно. Освѣтъ това и въ прекрасната книга на д-ра Драгомировъ «За физическото възпитание на дѣцата» е казано почти всичко, което се отнася къмъ глѣдане на дѣтето въ времена кърмешнето му отъ майка.

Върху трихинитѣ, предпазване и лѣкувание отъ тѣхъ.

Отъ д-ра П. Андреевский.

Задния или опашния край на трихината въ зрѣлото ѣ състояние е тѣпъ, закрѣгленъ, а предния — тънакъ и обтегнатъ, като конецъ. Въ послѣдния се помѣстятъ предвѣта частъ на пищеварителния каналъ и централнитѣ органи на нервната система. Пищеварителния каналъ се простира по цѣлата дължина на тѣлото и се състои отъ глѣтката, доволно голѣмия стомахъ и правитѣ черва. Трихинитѣ представляватъ раздѣление на половетѣ. Мажкитѣ лесно се различаватъ съ малката си дължина ($1\frac{1}{4}$ м. м.) и двѣ пръстенообразни възвишения на задния край (— мажкитѣ полови органи); женскитѣ (2—3 м. м. дълги) заключаватъ въ коремната си празнина, освѣтъ червения каналъ, още и другъ мѣхурообразенъ органъ, лежащъ на него, който считатъ за яйчникъ и въ сѣщото време за плодопазителъ или матка. Останалитѣ жен-

ски дѣтородни органи сѣ просто устроени и сѣ помѣстени въ втората третина на тѣлото. Мажкото яйчице лежи въ послѣдната трети частъ. Раждаатъ живи малкитѣ си. Въдѣятъ се въ тънкото черво на челоуѣка, въ слѣпото черво, въ долната частъ на тънкитѣ, въ дебелитѣ и правитѣ черва на кучетата; въ дванадесетникъ на котката; въ червения каналъ на зайка и морската свиня и у нѣкои птици.

Въ неразвито състояние трихинитѣ иматъ тънко, като косъмъ, тѣло и около 1 м. м. дължина. Тѣ живѣятъ въ всичкитѣ произволни напръжно — набръстени мускули, като се завиятъ спирално на 2—3 пѣти, заключени въ твърдѣ малки (съ форма на лимонъ) мѣхурчета или дисажки съ дебелѣ стѣннички. Въ всѣко такова дисагче се заключава въ повечето случаи една, рѣдко двѣ, а съвѣтъ рѣдко три трихини. Тѣзи мѣхурчета се подлагатъ въ послѣдствие на варисто прераждане. По таквъ начинъ неразвититѣ трихини се срѣщатъ въ мускулитѣ на свинетѣ; въ жлезитѣ и мускулитѣ на котката и заеца (кролика). Особено въ значително количество се срѣщатъ тѣ по мѣстѣта, гдѣто се прикрѣпятъ произволнитѣ мускули; много пѣти милиони отъ тѣзи животинки населяватъ единъ какъвъ да е незначителенъ мускулъ. За това именно често се случва да видимъ подъ микроскопа отъ 15 до 20 трихини, които бързо се движатъ. Трихинитѣ, които живѣятъ въ мускулитѣ, освѣтъ червения каналъ (червата), иматъ други вътрѣшни органи; забѣлѣзватъ се по нѣкога само начало на такива органи.

Развитието на трихинитѣ въ челоуѣческото тѣло. Спиралнозавитата трихина (мускулната) представлява много ниска степенъ на развитие; срѣща се у много топлокрѣвни животни, даже и у челоуѣка (въ червата). Ако челоуѣкъ употребѣва за храна месо, което съдържа живи трихини, то тѣ, заедно съ храната, попадатъ въ стомаха; дисажкитѣ, въ които тѣ сѣ заключени, се растварятъ тамъ и животинкитѣ на втория день отъ своето влизане въ стомаха достигатъ своето пълно полово развитие; тѣ се съвокупляватъ тамъ и на 2—3 день матката на женската е пълна съ безбройно множество яйчица. На 6 день слѣдъ съвокуплението, отъ тѣзи послѣднитѣ се развиватъ голѣмо число живи, като коци, зародили, безъ яйчна обвивка. Наскоро слѣдъ това младитѣ трихини се убожватъ навѣтрѣ въ тѣлото, при което пробиватъ стѣнитѣ на червата, и отчасти презъ коремната празнина, презъ мѣждумускулното вещество, отчасти съ крѣвѣта, се преселатъ въ произволнитѣ мускули на челоуѣка, пробиватъ въ отдѣлитѣ мускули възелчета и на 14-й день достигатъ голѣзината и организацията на живущитѣ въ мускулитѣ неразвити трихини. Нападнатия отъ тѣхъ мускуленъ възелъ въ кратко време изгубва своето по-

първо строение, вследствие на това, че мускулните влакна се обръщат въ дребнозърнеста масса, сарколемата (вънкашната мускулна ципца) слѣдъ време задебелява и захваща да се набърчва отъ краищата, а въ това време възпаления въ мускулия възелъ паразитъ спирално се навива и вретенообразно се разширява заедно съ мѣсто. Слѣдъ време на това мѣсто, подъ задебелялата сарколема, вследствие затвърдяването и варистото превръщане на зърнестата масса, захваща да се образува валчеста или подобна, по формата си, на лимонъ трихинна китка (гроздъ),

Распознаването на трихината въ чедовѣческото тѣло е основано:

1) На произхождението на болѣстѣта. Хората се заразяватъ почти изключително отъ свинско мѣсо, което съдържа трихини. Ако, слѣдователно, отъ тази болѣсть се разболѣятъ нѣколко хора, които сж яли преди това свинско мѣсо, то трѣбва остатѣцитъ отъ това сжщо мѣсо, ако сж останали, да се подложатъ на микроскопическо изслѣждане.

2) На микроскопическото изслѣждане лигата на червата и испражненията; това изслѣждане е до нѣдѣ затруднително, по причина на прозрачността и нѣжността на тѣзи животни.

3) На откриване трихинитъ въ парче мѣсо, изрѣзано или истъглено посредствомъ кука отъ мускулитъ на болния.

4) На това, че се стараятъ, по възможность, да откриятъ трихини подъ изичната юздишка, които свѣтятъ по нѣкога въ това мѣсто, както сж правили Лейкартъ, Велкеръ и Кюхенмейстеръ.

5) Най-сетнѣ, на болѣстнитѣ припадвания, причинени отъ развитието на голѣмо число трихини въ организма на чедовѣка. Пристъпитѣ, съ които се захваща трихинозата, представляватъ въ повечето случаи голѣмо сходство съ ревматическа трѣска, а по нѣкога — съ тифа. Въ първата недѣля послѣ заразяването, болнитѣ се оплакватъ отъ разстройство въ стомаха: ослабване на апетита, или даже отвръщане отъ храна, потръсване, по нѣкога повръщане, запичане, рѣдко диаррея съ болки въ корема, безсъние, общо нерасположение и слабость; но при това не се забѣлѣзва нито издуване на корема, нито подуване на слѣзитѣ, нито пѣкъ червена дагмалпсияница. Заедно съ това сжществува трѣска, по нѣкога даже много силна. Къмъ края на първата недѣля, къмъ тѣзи пристѣпи се присъединява болка и затруднително движение въ ръцѣтъ и краката. Около началото на втората недѣля се появява отичане на лицето, особено на клепачетата, съ усѣтливо напругане въ отеклитѣ части. Трѣската се продължава, безъ ослабване, и по нѣкога може да достигне твърдѣ висока степенъ. Въ сжщото време се

появява изобиленъ потъ и пулса се ускорява. Болкитѣ въ горнитѣ и долнитѣ крайща растятъ и постепенно се распространяватъ по всичкитѣ части на тѣлото, дѣто се намиратъ мишци, набръздени напруги. Мускулитѣ на пипане сж подути, напруги и твърдѣ чувствителни при натисканията и при движенията, тѣй щото болнитѣ лежатъ съ полусгнати краища, а въ сериознитѣ случаи на болѣстѣта, съвършенно неподвижно, защото най-малкото движение е свързано съ жестоки болки. По нѣкога къмъ тѣзи пристѣпи се присъединява стѣснене въ гърдитѣ, затруднение при движенията на лѣйка и при гълтането, при това явява се и присипване на гласа. Явленията на катарра въ червата се усилватъ, по-често се съпровождатъ отъ запичане, отъ колкото отъ диаррея. Въ края на втората недѣля отичането на лицето изчезва, но вмѣсто него се появява силна подкожна водянка (набиране вода) по всичкото тѣло. Въ рѣдки случаи нѣма никакво отичане. Отъ четвъртата недѣля, въ не до тамъ трудни случаи, всичкитѣ болѣстни пристѣпи начеватъ да изгубватъ своята сила: трѣската, болкитѣ въ мускулитѣ и подкожната водянка ослабватъ, появява се апетитъ. Въ опаснитѣ случаи, напротивъ, всичкитѣ пристѣпи се усилватъ: много често се явява силна, болѣстна диаррея. Болнитѣ често се напикаватъ и испразватъ, безъ да се усѣтятъ; кожата имъ е блѣдна и въ висока степенъ отекала; съвършенна чувствителность при натисканията и движенията; болнитѣ сж съвсѣмъ слаби. При щастливия исходъ на болѣстѣта, отъ петата недѣля, при постепенното ослабване на всичкитѣ болѣстни пристѣпи и добъръ апетитъ, болнитѣ захващатъ окончателно да се поправятъ. (Слѣдва.)

Библиография.

Неволенъ отговоръ.

(Край).

Знаемъ, че нашата критика на Дебевата книга силно го е жегнала, а може би и интереситѣ да му е повредила, и за това той се рѣшилъ да ни отмѣсти. «Книгата на д-ра Драгомирова, казалъ той, не струва ни зула тютюнъ», и повече нищо не е казалъ. Всичко друго е масли, зевзеклици, псувни върху моята личность и преписи отъ Бока. Всичко това той нарѣкълъ критика. Но да му е просто. Между прочимъ г. критикътъ се хвали, че намѣрнулъ ужъ на 14 и 63 страници противорѣчие; но тамъ нѣма никакво противорѣчие; на едното мѣсто е казано: истинското възпитание, а на другото — правилното възпитание; тѣзи двѣ изражения се отнасятъ къмъ разни епохи на дѣтскитѣ животъ

не си противоречатъ, а допълняватъ едно друго, и на двѣтъ мѣста е обяснено, защо е тъй казано. Г. критикътъ обаче пожелалъ да си криви душата. Но това е още нищо. Г. критикътъ намѣрилъ, че креватъ било французска дума, а не българска, и означавала на български: **вратовръзка!** Тъй сѣщо думата **кариола** била италианска и означавала **кола!** Негова милостъ искалъ да бжде не само критикъ, но и лингвистъ и за това забъркалъ концитъ. Ний обаждаме на читателитъ, но тѣ и безъ това знаятъ, че думата **креватъ** на български значи **креватъ** и нищо повече не значи, а **вратовръзка** по французски значи **cravate**, а не **креватъ**. Думата **кариола** ний сме заели отъ гърцитъ, у които тя, както и у насъ, означава **креватъ, одъръ** и нищо повече. Италианцитъ иматъ **carro**, **carrozza** и **carriucola**, които означаватъ разни видове кола, но това малко ни интересува; думата **кариола** е преминѣла къмъ насъ отъ гърцитъ и ний знаемъ отдавна нейното значение. Както и да е, **креватъ** и **кариола** сѣмъ общепотребителни думи у насъ, и който ги употребява, той знае, що тѣ означаватъ.

Г. критикътъ ни се кара още, че нашата книга не била за селенитъ, еснафинитъ, за неговитъ шопи и за ирландцитъ. Тука той е правъ. Наистина, ний не сме писали за шопитъ книга: 1) защото тѣ не умѣятъ още да четатъ и 2) защото тѣ, спорѣдъ изражението на самия г. критикъ, се хранятъ само съ люти пиперки, пиятъ **рания** и **едва иматъ черенъ хлѣбъ**. При такива условия на шопскій животъ никаква хигиена е непрямѣнна. Тъй сѣщо ний не сме писали хигиена и за ирландцитъ, които се хранили само съ **картофелъ**, и то единъ пътъ въ день, понеже ний не знаемъ ирландскій языкъ!!... За кого ний сме писали нашата книга, — е казано ясно и определено въ началото на въведенieto (стр. 3 и 11). Не сме виновати, слѣдователно, ако г. критикътъ е мижавъ. Интересно е да се попита г. критикътъ, за кого се издава в. «Напредъ», за който той, както се вижда, е вътрѣшенъ човекъ, — за селенитъ ли, за шопитъ ли? «Размишления върху преобратитъ на царствата», «свърѣмения социализмъ», «историята на французската революция» и проч. за селенитъ ли се превеждатъ и печататъ? На шопитъ ли, които се хранятъ съ люти пиперки, проповѣдва негова милостъ република? Ако ли не, то защо той иска да пишатъ другитъ неслучително за неговитъ шопи? Или той не вижда дървото въ своитъ очи? Но това е още малко! Негова милостъ, като иска да му пишемъ книга за шопитъ, кара ни се отъ друга страна, че не сме писали подробно за широчината на майчиний дѣтороденъ каналъ, подробно за положението на дѣтето въ утробата на майка си, за въкакво си животворно (?) дърво (?), за очитъ, за нервитъ, за мозъка, за чувствата и

«въобще за всичко, що изискова дълбоко изучаване и многогодишно издирване» (?) При всичко, че ний сме говорили за всички тѣзи работи толкова, колкото това е било нужно и умѣстно въ нашата книга, ний желаемъ да знаемъ, не обича ли г. критика да му напишемъ въ една популярна хигиена, назначена не за неговитъ шопи, но и не за специалисти хора, а за обикновенната читающа публика, нѣщо изъ астрономията, геологията, изъ съвременний социализмъ, или пакъ нѣщо изъ трансценденталната философия или още нѣщо за публичнитъ жени въ Лондонъ и проч.? Но той ли по-добъръ знае, що трѣбва и какъ трѣбва да се пише въ една популярна хигиена, назначена за обикновенни читатели или ний? Хемъ за шопитъ, хемъ пакъ за всичко, „що изисква дълбоко изучаване и многогодишно издирване“ — ний не се вземаме да пишемъ; такава работа, вижда се, да е подадена на г. критикътъ.

Но ето най-интересното. При всичко, че ний никадѣ не намѣрихме въ нашата книга да сме казали, че бѣлий хлѣбъ е по-хранителенъ отъ черния, г. критикъ пакъ съдѣлалъ да ни убѣждава, че черний хлѣбъ билъ по-хранителенъ отъ бѣлий, а пакъ трицитъ били най-хранителни отъ всичко! Ний сме твърдѣ любопитни да видимъ, какъ г. критикътъ ще докаже своитъ утвърждения. Ну да видимъ? И ний нѣма да му кажемъ. Ний дѣйствително сме препорѣчали и пакъ препорѣчваме да се дава (дѣто е възможно) бѣлъ пшениченъ хлѣбъ на дѣцата, защото такъвъ хлѣбъ бива лекъ, щупливъ и лесносмиласемъ, слѣдователно, най-пригоденъ за дѣтскитъ пищеварителни органи и защото, освѣнъ това, такъвъ хлѣбъ съдържа най-много бѣлтѣчни (азотисти) и най-много (слѣдъ ориза) сахаристи (въгледовни) вещества, толкова потребни за нормалното развитие на дѣтскій организмъ. Що ще каже на това г. критикътъ? Но негова милостъ не можа ли да попита, поне преди да пише критика, нѣкого отъ своитъ шопи, по колко продава той на пазаря житото (пшеницата) и рѣжта? По колко фуруджията продава оката на пшеничния и рѣжания хлѣбъ? Неужели рѣжта и рѣжания хлѣбъ се продаватъ по-евтино отъ пшеницата и пшеничния хлѣбъ, защото сѣмъ похранителни? А кой е излѣгалъ г. критикътъ, че трицитъ били най-хранителни отъ всичко? Дѣйствително, тѣ сѣмъ много хранителни, но за критикитъ, като негова милостъ, и за това нека заповѣда, нека яде трици колкото обича, но да се откаже отъ критика на специални книги, защото, освѣнъ дѣто ще яде напраздно много трици, но и ще хванатъ да се смѣятъ надъ него и дѣцата. Ний съвѣтваме читателитъ да си хранятъ съ трици свинитъ и магаретата.

Ето Ви нашия критикъ, ето му халътъ. Читателитъ, които не сѣмъ чели 12 брой отъ в.

«Напредъ», вървамъ, можаха изъ казаното до тука да си съставятъ понятие и за него и за критиката му, която е написана за каресъ, за туй именно, че ний сме нападнали шарлатанската книга на Дебе. Ний просимъ извинение отъ читателитъ, за дѣто имъ говорихме толкова за една критика, която заслужаваше само едно мълчаливо презрѣние.

Д-ръ Драгомировъ.

СМѢСЬ.

— Едно съобщение на Търновския Окръженъ Управителъ категорически опровергава извѣстнето на нѣкои български и други вѣстници, които явяваха, че будто би въ Търновското окръжие върлувала холерата. Г. Управителъ увѣрява, че нѣма (а ми нмало ли е? Р.) нито единъ човѣкъ болѣнъ отъ холера.

— Слухътъ, че въ Търново се явила холера неоснователенъ, обаче за положително се знае, че въ селото Добри-Долъ, Раховска околия, билъ умрѣлъ нѣкой градинаръ, който се завърналъ отъ Маджарско. Въ сѣщото село имало за сега само единъ болѣнъ, безъ да бѣде констатирано да ли отъ холера или друга болѣсть. Санитарнитъ мѣрки, които своевременно били взети за нераспространението на каква и да било епидемия, правятъ излишно всяко безспокойствие. («Нез. Бъл.», № 31.)

— Въ Българдъ се е появила холерата. Тя върлувала тамъ доста силно, особено, между гарнизона.

По поводъ, види се, на туй обстоятелство, пърналъ се е слухъ у насъ, че и въ Търново се била появила холерата. Правителството се заинтересувало за това и намѣрило, че никаква холера не се е била появила въ Търново или другагъ въ България, въ че причината да се породи тоя слухъ била, гдѣто въ едно отъ селата на Горна-Орховица внезапно умрѣлъ единъ отъ градинаритъ, наскоро дошли изъ Пеша. Въ всѣки случай, правителството взело всичкитъ нужни мѣрки за прѣпрѣчването пътя на тая грозна гостенка. (В. «Свобода», бр. 10.)

— Въ Търново се е образувалъ лѣкарскитъ съвѣтъ за вземане мѣрки срѣщу холерата; той обнародвалъ «наставления и мѣрки какъ да се пазятъ хората отъ холера», които сѣ извлечени отъ инструкциитъ на Висшия Санитаренъ Съвѣтъ въ Виена (гл. «Здравие» т. г., стр. 129 и 137). Варненското Медицинско Дружество, като взе нѣкои мѣстни санитарни мѣрки, въ останалото «се присѣдинява и одобрява наставленията и мѣрките, изработени отъ Търновскитъ лѣкарскитъ съвѣтъ». («Медицинско Списание», бр. 4.)

ОБЯВЛЕНИЯ.

Отворена е подписката за 1887 година
на **„ЗДРАВІЕ“**,
общедостъпний медицинскій и хигиеническій
вѣстникъ

— ТРЕТА ГОДИНА. —

Задачата на в. „Здравие“ се състои въ распространение между народа и образованото общество познания за здравозапазването, за предпазване на животътъ отъ болѣсти и какъ да си помогне човѣкъ, когато нѣма докторъ. „Здравие“ се състои отъ слѣдующитъ отдѣли:

I. **Обща и частна хигиена.** Въ този отдѣлъ влизатъ статии за улазване на здравнето: жилищата съ пѣтрѣния имъ животъ; селата и градовѣтъ; училищата, затворитъ и другитъ обществени учреждения; храната, въздухътъ, земата, водата и другитъ питеи.

II. **Болѣсти:** понятия за болѣститъ и способи за предпазване отъ тѣхъ; домашно лѣкуване, глѣдане на болни; спасение на живота, кога е въ опасностъ.

III. **Библиография, смѣсь и обявления.**

Презъ 1887 г. в. „Здравие“ ще излиза три пѣти въ мѣсеца: на 1, 10 и 20 число, тѣй щото, вмѣсто досегашнитъ 24 броя, ще се издадѣтъ 36 броя. Цѣната на в. „Здравие“ за 1887 г. е десетъ лева въ България и дѣнайсѣ левъ въ странство. Абонатитъ се адресиратъ направо до редакцията, въ гр. Варна, същевременно като предплатитъ съ пощенскитъ записъ или бонъ. Поръчки безъ предплата не се приематъ въ внимание. За да приучимъ спомоществателитъ си къмъ рѣдовното предплащане на абонаментитъ си, ще проводимъ на всѣкий спомоществателъ, който предплати за едно годишно течение на в. „Здравие“,

— **като подарѣкъ, по единъ термометръ** —

Редакцията на в. „Здравие“ нѣма на никѣдъ никакви настоятели, нито агенти; но на всѣкий, който достави на редакцията десетъ спомоществатели, които да предплатятъ за годишното течение на вѣстника, се отстъпва даромъ единъ годишенъ еземпляръ на в. „Здравие“ и единъ термометръ.

Годишнитъ абонати, ако желаятъ да получаватъ „Здравие“ и презъ 1887 г., трѣба да проводятъ навреме, най-късно до 1 Януарий 1887 г., предплатитъ си.

ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

Обаждаме на спомоществатели ни, че г. В. Донковъ, агентинъ на в. „Здравие“, злоупотрѣбилъ довѣрието ни и не само че си присвоилъ пари на повече отъ сто абонати, но и не съобщилъ даже за много отъ тѣхъ, съ което ни турилъ въ най-неприятно положение. На всичкитъ лица, които иматъ квитанции, предадени отъ г. Донкова, ще испратимъ вѣстникътъ си, а г. Донкова ще преслѣдваме по закона. Обаждаме категорически, че г. Донковъ не ни е вече агентинъ и умоляваме, който знае, да ни съобщи за мѣстопребиваннето му. За напредъ не ще да имаме никакви агенти; който иска да получава „Здравие“, нека се обръща направо до редакцията въ гр. Варна.